

Колеснікова І.Є.

УДК:81 373:811.111.161.2

НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОНЯТТЯ КАР'ЄРИЗМ
В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

Анотація. У статті досліджується питання зіставного ідеографічного аналізу фразеологічної мікросистеми на позначення кар'єризму в українській та англійській мовах. Створено схему ідеографічної класифікації розгляданої мікросистеми з урахуванням досягнень сучасної психологічної науки, висновків етнолінгвістичної і лінгвокультурологічної галузей лінгвістики. Проналізовано деякі фактори, що впливають на наповнення фразеологічних мікросистем обох мов.

Ключові слова: риси характеру людини, фразеологічна мікросистема, синонімічний ряд, семантична група, кар'єризм.

Аннотация. В статье исследуются вопросы сопоставительного идеографического анализа фразеологической микросистемы со значением карьеризма в украинском и английском языках. Составлена схема идеографической классификации рассматриваемой микросистемы, учитывая достижения современной психологической науки, выводов этнолингвистической и лингвокультурологической отраслей лингвистики. Проанализированы некоторые факторы, влияющие на наполнение фразеологических микросистем в языках.

Ключевые слова: черты характера человека, фразеологическая микросистема, синонимический ряд, семантическая группа, карьеризм.

Summary. The article is investigated to the study of peculiarities of the phraseological microsystem designation of the careerism in Ukrainian and English languages. The achievements of the modern psychology, anthropological linguistics and linguistic culturology are widely used in the research paper. Some factors that influence on the filling of language's semantic group are analyzed. Results are characterized by the complex caring out ideographical description of semantic groups "Careerism" in the Ukrainian and English languages. Also is taking into account a structure, semantics and methods of nomination of the idioms. The given methodology of structure and semantics design allowed to educe connection of antropological phraseology denotations with language sphere in concepts and universals of axiology in the Ukrainian and English language picture's world. This methodic can be used for description of other phraseology microsystems of language.

Keywords: character traits of a man, phraseological microsystem, synonymic row semantic group, the careerism.

Зіставне вивчення фразеологічних мікросистем різних мов має велике значення як для загальної теорії фразеології, так і для вивчення універсальних та диференційних ознак мов. Особливої значущості в цьому аспекті набуває зіставний аналіз із залученням лінгвокультурологічних студій. А праці, орієнтовані на суб'єкт пізнання - людину, підтвердили інтерес учених до широкого кола проблем, які вирішуються на матеріалі генетично споріднених і неспоріднених мов. Високу значущість рис характеру людини зумовлює частотність фіксації у фразеології української, англійської та інших мов, на що звертали увагу чимало дослідників [1; 2; 4; 5; 7].

Метою статті є вирішення з фразеологічного складу української й англійської мов групи фразеологічних одиниць (ФО) на позначення кар'єризму, а також їх опис у структурно-семантичному й ономазіологічному аспектах.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**: 1) охарактеризувати позамовні та внутрішньомовні чинники формування фразеологічних мікросистем у різних мовах; 2) проаналізувати ідеографічні характеристики мікросистем ФО «Кар'єризм»; 3) простежити деякі фактори, що впливають на наповнення фразеологічної мікросистеми мови.

Семантико-мотиваційні моделі творення сприяють виокремленню ключових концептосфер за співвідношенням *людина – соціум*: інтелектуально-раціональну, соматичну, стереотипи вербальної і мовленнєвої поведінки, жестову, соціальну, семантико-аксіологічну, предметно-артефактуальну, просторову, агентивну, фаунонімну, флоронімну [8].

Фразеологічна мікросистема «Риси характеру людини», згідно з ієрархією ідеографічної класифікації фразеологічних одиниць, запропонованою професором Прадідом Ю.Ф. [6, с. 40], називається нами як тематичне поле. У свою чергу, тематичне поле складається з ряду тематичних груп, семантичних полів, семантичних груп і синонімічних рядів. Ми вважаємо, що кожна цю ланку можна номінувати терміном, актуальним для сучасного мовознавства, як фразеологічна мікросистема, яка позначає порівняно невеликі за своїм кількісним складом структури угруповань ФО.

Згідно представленій класифікації фразеологічна мікросистема «Кар'єризм», яка в українській мові реалізується як семантична група, а в англійській - як синонімічний ряд, утворює тематичну групу ФО «Риси характеру людини за ставленням до справи». Тематичне поле ФО «Риси характеру людини» складається з трьох тематичних груп: «Риси характеру людини за ставленням до справи», «Риси характеру людини за ставленням до інших», «Риси характеру людини за ставленням до себе».

Кар'єризм є такою рисою характеру за ставленням до справи, яка контрастує в оцінному значенні. Фразеологізми мікросистеми на позначення кар'єризму вказують на людину, яка прагне швидкого й успішного просування по службі, суспільній, науковій та іншій діяльності, досягання слави, вигоди тощо (12 ФО в українській мові і 7 ФО в англійській).

В українській мові ФО на позначення кар'єризму становить семантичну групу, яка складається із синонімічних рядів зі значеннями:

- користуватися наслідками чийсь праці, чийхось успіхів, досягнень: **виїжджати на чужій спині**. [Федора:] Цілу весну ніжилає, наче пані, а тепер хочеш на чужій спині виїжджати ... (М. Зарудний)

[ФСУМ, с. 89]; *ви́хати на плечах* чийх, кого. – *Виявилось, коли ми перевірили роботу Званова, що ударник з нього липовий. На роботі він намагається ви́хати на плечах товаришів* (О. Донченко) [ФСУМ, с. 89]; *пожнати / пожати лаври*. *Хай книжка лежить собі, а ми, братко, давай пожнати лаври* (С. Васильченко) [ФСУМ, с. 661] і т. ін. (5 ФО в українській мові; в англійській мові ФО не зафіксовано);

- добиватися вищого становища, статусу в суспільстві: *вийти / (вибитися, вирватися, вискочити) / виходити (вибиватися, вириватися і т. ін., зневажл. вискакувати) в люди*. *Його постійною мрією було: швидше вийти в люди і зажити самостійним життям* (М. Тарнавський) [ФСУМ, с. 89]; *іти / піти вгору*. *«Тепер козаки побиті, – думав Єремія, ідучи до Варшави ... Скрізь безпечно. Хлопи будуть слухати і робити паницину. Час мені ставати до свого діла. Час мені йти вгору, підніматися високо, як тільки мога!..»* (І. Нечуй-Левицький) [ФСУМ, с. 353] і т. ін.; *climb (up) the ladder*. *'You can't start a career if no one will employ you'. 'And you can't start to climb the ladder of success if you begin by going down to the cellar* (M. Dickens) [АРФС, с. 432] (букв. – Не можна починати просування вгору, поки тобі не дали роботи. – Але ж спускання в лях наврод чи можна назвати просуванням вгору по службовій драбині); *make one's mark*. *'That boy is a bright boy', he said to the father ... There's something to him. He's going to make his mark*' (Th. Dreiser) (букв. – Це здібний хлопчисько, – сказав він батькові... – Він піде вгору) [АРФС, с. 489] і т. ін. (7 ФО в українській мові; 7 ФО в англійській мові).

Зіставляючи ідеографічні структури фразеологічних мікросистем обох мов, можна спостерігати якісне розмежування в них. Вербальне вираження фразеологічних одиниць на позначення кар'єризму засвідчує, що колективна свідомість виробляє певні соціорегулятивні, прескриптивно-аксіологічні механізми, які й зумовили мовні і культурні стереотипи поведінки людини і соціуму. Так, формальне ставлення до кар'єрного поступу пов'язується з певними екстралінгвальними факторами. На думку О.П. Левченко, тривалий вплив певних історичних чинників виторюють національний менталітет та національний характер [3, с. 25]. Тому швидке започаткування і розвиток капіталістичних відносин на європейських теренах спонукало до позитивного оцінного значення такої риси характеру, як кар'єризм. А в українській лінгвокультурі ставлення до кар'єри як моделі зумовленого знання являло собою негативний сценарій у єдності культурного і мовного аспектів. Тому для українців кар'єризм здебільшого асоціюється з негативними гранями людської вдачі: ФО мотиваційно пов'язується з використанням наслідків чийхось зусиль (*вийжджати на чужій спині, пожнати / пожати лаври* і т. ін.), здобуттям вищого становища, статусу в суспільстві (*вийти / (вибитися, вирватися, вискочити) / виходити (вибиватися, вириватися і т. ін., зневажл. вискакувати) в люди* і т. ін.), і має негативно марковану конотацію. В англійській ментальності успішне просування по службі, суспільній чи науковій діяльності є цілком природним і має позитивну конотацію, що підтверджує численний синонімічний ряд: *climb (up) the ladder, give a good (fine, splendid, etc.) account of oneself, make one's mark, work one's way* і т. ін.

Висновки. Таким чином, досліджуваний нами матеріал демонструє національно-культурну специфіку ФО на позначення кар'єризму в українській та англійській мовах. Однаковою виявилася кількість номінацій при схожій макромотиваційній моделі за вербальною дією. Але різними виявилися архітектоніка зіставляваних мікросистем і оцінне значення, зумовлене екстралінгвальними чинниками.

Перелік умовних скорочень

1. АРФС – Англо-русский фразеологический словарь = English-Russian phraseological dictionary : [ок. 2000 ф. ед. / авт.-сост. А. В. Кунин]. – М. : Русский язык, 1984. – 1456 с.
2. ФСУМ – Фразеологічний словник української мови : в 2-х кн. / [Уклад. В. М. Білоноженко та ін.]. – К. : Наукова думка, 1993. – 984 с.

Джерела та література:

1. Алешин А. С. Устойчивые сравнения шведского языка, характеризующие человека (лингвокультурологический аспект) : автореф. на соискание научной степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / А. С. Алешин ; Санкт-Петерб. гос. ун-т. – СПб., 2011. – 24 с.
2. Арсентьева Е. Ф. Сопоставительный анализ фразеологических единиц (на материале фразеологических единиц, семантически ориентированных на человека в английском и русском языках) / Е. Ф. Арсентьева. – Казань : Изд-во Казанского ун-та, 1989. – 129 с.
3. Левченко О. П. Фразеологічна символіка : лінгвокультурологічний аспект : Монографія. / О. П. Левченко. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2005. – 263 с.
4. Літвінова М. М. Семантичні властивості фразеологічних одиниць зі значенням рис характеру людини (на матеріалі німецької мови XIX – XX ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / М. М. Літвінова ; Харківський національний ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2004. – 20 с.
5. Подюков И. А. Народная фразеология в зеркале народной культуры / И. А. Подюков. – Пермь : ПГПИ, 1991. – 127 с.
6. Прадід Ю. Ф. Фразеологічна ідеографія (проблематика досліджень) / Ю. Ф. Прадід. – К. : Сімферополь ; 1997. – 252 с.
7. Райхштейн А. Д. Сопоставительный анализ немецкой и русской фразеологии / А. Д. Райхштейн. – М. : Высшая школа, 1980. – 143 с.
8. Тищенко О. В. Обрядова семантика у слов'янському мовному просторі / О. В. Тищенко. – К. : Вид. центр КДЛУ, 2000. – 236 с.